

พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

Behaviour of School Administrators

อนงค์ จำปาจร

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Anong Champajorn

North Eastern University

E-Mail: Anong 55@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารศึกษาที่นับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสำเร็จบรรลุผลตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาที่วางไว้ตามรายละเอียดเนื้อหาของผู้บริหารที่ดีจะต้องมีพฤติกรรมดังนี้

- (1) นิสัยส่วนตัว ผู้บริหารจะต้องมีอารมณ์คงที่ มีบุคลิกภาพดี เป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีพลังในการทำงาน มีลักษณะแน่วแน่และควบคุมอารมณ์ได้
- (2) สมรรถนะทางจิตใจ มีบุพธิปัญญาดีมีการศึกษาดี มีความรู้ทางเทคนิค สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ในระดับมหภาคได้ดี มีความยุติธรรม รู้สำนวนการติดต่อ พูดจาฉะฉาน และมีจินตนาการ
- (2) ทักษะทางสังคม โดยมีความสามารถที่จะกระตุ้นและแนะนำบุคคลอื่นมีความเป็นเพื่อนและมีประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น มีความฉะฉานต่อสถานการณ์ทางสังคมกล้าเผชิญกับปัญหาและพินิจพิจารณาบุคคลที่อยู่ใต้บังคับบัญชามีความสามารถในการเป็นผู้นำที่จะทำให้บุคคลรวมกันเป็นทีม เพื่อเกิดความร่วมมือซึ่งกันและกันในการทำงาน
- (4) คุณสมบัติทางกาย คือ เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการทำงานให้สำเร็จและเป็นบุคคลที่พหุผลภาพที่อาจจะส่งผลให้ขาดงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างไม่เต็มที่
- 5) เจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการปรับตัวเกี่ยวกับสถานภาพของงาน มีความต้องการ มีนิสัยใจคอดี มีเจตคติต่องานและเพื่อนร่วมงานในแง่ดี มีความซื่อสัตย์และเชื่อมั่นในตนเองและเป็นที่ไว้วางใจต่อเพื่อนร่วมงาน

คำสำคัญ : พฤติกรรม; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This article wants to present about the behavior of school administrators. With the objective to study the behavior of the education administrators, which is considered an important factor that will make the educational management of the school achieve the goals of the school, as detailed in the contents of the good administrator must have Behavior as follows

(1) personal habits, executives must have a stable mood Have a good personality be yourself Creative Have the power to work Has a steadfast and emotional control

(2) mental performance Have cognition, have good education Have technical knowledge Can analyze the situation at the regional level well Be fair Know contact expressions Talk eloquently and with imagination.

(2) Social skills By being able to motivate and recommend others, be friends and be helpful to others Accepted by other people Be quick about social situations, dare to face problems and consider, develop subordinate people, have the ability to be a leader that will make the people together as a team. For mutual cooperation in the work

(4) Physical characteristics are those who are capable of completing work and persons with disabilities that may result in absenteeism Or unable to perform their duties fully

5) Attitude. There is a positive attitude towards adjustment in relation to work status. Wanted Have a good temper Have a positive attitude towards work and colleagues Being honest and trusting in yourself and being trusted with colleagues.

Keywords : Behaviour; School Administrators

บทนำ

พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษานั้นว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสำเร็จบรรลุผลตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาที่วางไว้ ซึ่งว่าถึงพฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคล ไม่เฉพาะแสดงปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล สังเกตเห็นไม่ได้โดยตรงเช่นคุณค่า ที่เขายึดถือเป็นหลักในการประเมินสิ่งต่างๆ ทัศนคติหรือเจตคติที่เขามีต่อสิ่งต่างๆ ความคิดเห็น ความเชื่อ

รสนิยม และสภาพจิตใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะของบุคลิกภาพของบุคคลที่กำหนดพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมประกอบด้วย การเป็นผู้นำที่มีความคิดริเริ่ม เป็นนักปรับปรุง เป็นผู้ให้การยอมรับ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ เป็นนักประสานงาน เป็นนักพูดที่ดี เป็นผู้เข้าสังคมเก่ง เป็นนักเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้กำหนดพื้นฐานพฤติกรรม เป็นตัวอย่างกับผู้อื่น อันเป็นสำคัญในการครองตน โดยต้องรู้จักตน รู้จักคน รู้จักงาน รู้จักองค์การ แล้วนำกระบวนการบริหารมาปฏิบัติให้สำเร็จ และพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสำเร็จบรรลุผลตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาที่วางไว้ โดยการบริหารสถานศึกษา หมายถึงความพยายามที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาอันได้แก่ โรงเรียน หลักสูตร ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ ตำราเรียน และอาคารสถานที่ เป็นต้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมีผลผลิต คือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพ และถือว่า การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีสาระมีวิธีเฉพาะของตน ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กรประเภทอื่นๆ วิธีการทำงานและพฤติกรรมในการปฏิบัติ งานทางด้านการศึกษาแบบแผนเป็นของตนเอง ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กร ตามระบบราชการ หรือการบริหารองค์กรการกุศลใดๆ ซึ่งหลักการบริหารสถานศึกษา 5 ประการ ดังนี้ (1) การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษา หรืองานบริหารวิชาการ (2) การบริหารงานเกี่ยวกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา (3) การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา (4) การบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ (5) การบริหารงานกิจการนักเรียน โดยมีขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาดังนี้ (1) การบริหารวิชาการ (2) การบริหารงบประมาณ (3) การบริหารงานบุคคล (4) การบริหารทั่วไป

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคล ไม่เฉพาะแสดงปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล สังเกตเห็นไม่ได้โดยตรงเช่นคุณค่าที่เขายึดถือเป็นหลักในการประเมินสิ่งต่างๆ ทศนคติหรือเจตคติที่เขามีต่อสิ่งต่างๆ ความคิดเห็น ความเชื่อ รสนิยม และสภาพจิตใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะของบุคลิกภาพของบุคคลที่กำหนดพฤติกรรม (ซุตา จิตพิทักษ์, 2525 : 25) เป็นการกระทำหรือกิจการต่างๆ ของมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตกระทำลงไปหรือแสดงออกด้วยกิริยา ความคิด เช่น การกิน การนอนการ

เดิน การพูด แสดงความรู้สึก ความคิดเห็น เป็นต้น สิ่งที่ได้แสดงออกมานั้น สามารถสังเกต และใช้เครื่องมือทดสอบได้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2527 : 87)

จากการให้ความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคล ไม่เฉพาะแสดงปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล สังเกตเห็นไม่ได้โดยตรงเช่นคุณค่า ที่เขายึดถือเป็นหลักในการประเมินสิ่งต่างๆ ทักษะหรือเจตคติที่เขามีต่อสิ่งต่างๆ ความคิดเห็น ความเชื่อ ทัศนคติ และสภาพจิตใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะของบุคลิภาพของบุคคลที่กำหนดพฤติกรรม

พฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมประกอบกัน และเมื่อวิเคราะห์มาถึงจุดนี้ การแยกแยะพิจารณาให้เห็นถึงคุณลักษณะต่างๆ ละเอียดยิ่งขึ้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้เข้าใจและสามารถบริหารพฤติกรรมองค์กรได้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2525 : 66-68) เป็นนักปรับปรุง เป็นผู้ให้การยอมรับ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ เป็นนักประสานงาน เป็นนักพูดที่ดี เป็นผู้เข้าสังคมเก่ง เป็นนักเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้กำหนดพื้นฐานพฤติกรรม เป็นตัวอย่างกับผู้อื่น อันเป็นหลักสำคัญในการครองตน โดยต้องรู้จักตน รู้จักคน รู้จักงาน รู้จักองค์กร แล้วนำกระบวนการบริหารมาปฏิบัติให้สำเร็จ (ธวัชชัย เปรมปรีดี, 2542 : 54) ผู้นำที่มีประสิทธิผลมากที่สุดควมมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร จากพฤติกรรม 2 รูปแบบ คือ แบบอำนาจนิยม (Autocratic) เป็นแบบผู้นำที่มีพฤติกรรมชอบตัดสินใจเอง กำหนดวิธีการทำงานให้ ทำให้ทราบจุดมุ่งหมายการทำงานที่ละขั้นตอน เน้นการควบคุม ซึ่งตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย (Democratic) ซึ่งผู้นำมีพฤติกรรมให้มีการตัดสินใจโดยกลุ่ม ให้กำหนดวิธีการดำเนินงานกันเอง ให้ทราบจุดมุ่งหมายการทำงานโดยรวม เน้นการให้คำปรึกษาและแบบอิสระนิยม (วิโรจน์ สารรัตน์, 2555 : 6)

จากเนื้อหาข้างต้นจะเห็นว่า พฤติกรรมประกอบด้วย การเป็นผู้นำที่มีความคิดริเริ่ม เป็นนักปรับปรุง เป็นผู้ให้การยอมรับ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ เป็นนักประสานงาน เป็นนักพูดที่ดี เป็นผู้เข้าสังคมเก่ง เป็นนักเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้กำหนดพื้นฐานพฤติกรรม เป็นตัวอย่างกับผู้อื่น อันเป็นหลักสำคัญในการครองตน โดยต้องรู้จักตน รู้จักคน รู้จักงาน รู้จักองค์กร แล้วนำกระบวนการบริหารมาปฏิบัติให้สำเร็จ

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสำเร็จบรรลุผลตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาที่วางไว้ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนไว้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริหารที่ดีไว้ดังนี้

- (1) มีความรู้ (Knowledge) เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพราะเป็นเครื่องมือสำหรับรักษาสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การเป็นผู้รู้มากเท่าใดความเป็นผู้นำยิ่งมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น
- (2) มีความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความต้องการที่จะปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ต้องมีคำสั่งคิดริเริ่มปรับปรุงให้ดีขึ้น
- (2) มีความกล้าหาญ (Courage) เป็นลักษณะที่ไม่กลัวอันตราย ความลำบาก หรือความเจ็บปวดใดๆ ให้สำเร็จได้ทุกอย่างมีความมั่นคงในความคิดเห็น
- (4) มีความเด็ดขาด (Decisiveness) คือ สามารถตัดสินใจ ตกลงใจทันทีกับเวลาที่ต้องการเมื่อตกลงใจแล้วสั่งอย่างเด็ดขาด สั้นและชัดเจน
- (5) มีความแนบเนียน (Tact) คือ มีความสามารถที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยวาจาที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเกิดความกระด้างกระเดื่อง ไม่พอใจ โดยต้องศึกษาถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และมารยาทในการเข้าสังคม ตลอดถึงวัฒนธรรมของผู้อื่นที่จะติดต่อด้วย
- (6) มีความยุติธรรม (Justice) คือ การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความยุติธรรม และศีลธรรมวางตนเป็นกลางไม่เอนเอียงในการที่จะให้เกิดประโยชน์หรือโทษต่อผู้ใดผู้หนึ่ง
- (7) มีท่าทาง (Bearing) เป็นกลางแสดงออกถึงรูปร่างลักษณะของร่างกายที่ต้องประมิกิริยาอาการและเครื่องแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสม
- (8) มีความอดทน (Endurance) คือ ความสามารถของร่างกาย ความคิด และจิตใจที่จะทนต่อการปฏิบัติกิจการหรือหน้าที่อย่างสมเหตุสมผล
- (9) มีความกระตือรือร้น (Enthusiasm) คือการมีจิตใจที่ดีต่องานและความเอาใจใส่ต่อหน้าที่หรือที่ต้องปฏิบัติอยู่เสมอ

(10) มีความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) คือ การจัดเสียซึ่งความสุขหรือผลประโยชน์ส่วนตัว คนที่ไม่เห็นแก่ตัวย่อมเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมาและไม่ทำลายผู้อื่น

(11) มีความตื่นตัว (Alertness) คือ มีความระมัดระวัง สุขุมรอบคอบไม่เียดยาดทำอะไรทำทันทีทันควัน

(12) มีดุลยพินิจ (Judgment) คือ อำนาจแห่งความคิดที่จะพิจารณาถูกต้อง โดยชั่งน้ำหนักเหตุผลนั้นๆ แล้วสรุปเป็นข้อตกลงความเห็นหรือข้อตกลงอันเฉียบแหลมได้ไม่พยายบาท

(12) มีความสงบเสถียร (Humility) คือ ความไม่หยิ่งยโส ไม่จองหองและๆไม่มีความภูมิใจในสิ่งที่ไร้เหตุผล

(14) มีความเห็นอกเห็นใจ (Harmoriy) คือ ต้องประกอบด้วยความเมตตาปราณี ความกรุณา ความสงสารและความเห็นใจผู้อื่น ในลักษณะที่ไม่เสียผลประโยชน์ส่วนรวม

(15) มีความจงรักภักดี (Royalty) คือ สภาพ หรือคุณสมบัติประจำตัวของการเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์และซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อหน้าที่และต่อรัฐ

(16) มีการสังคมดี (Sociability) คือ การมีบุคลิกภาพที่เข้าสังคมได้อย่างถูกต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสมาคมเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างถูกต้องแนบเนียน

(17) มีการบังคับตัวเอง (Self-control) คือ การบังคับจิตใจโดยผ่านทางอารมณ์ ซึ่งรับมาจากประสาททั้ง 5 ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เพื่อมิให้แสดงออกซึ่งกริยาต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมแก่ผู้อื่นได้ (อรุณ รักธรรม, 2524 : 199-202)

ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีพฤติกรรมสรุปได้ดังนี้

(1) นิสัยส่วนตัว ผู้บริหารจะต้องมีอารมณ์คงที่ มีบุคลิกภาพดี เป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีพลังในการทำงาน มีลักษณะแน่วแน่และควบคุมอารมณ์ได้

(2) สมรรถนะทางจิตใจ มีพุทธิปัญญา มีการศึกษาดี มีความรู้ทางเทคนิค สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ในระดับมหภาคได้ดี มีความยุติธรรม รู้สำนวนการติดต่อพูดจาฉะฉานและมีจินตนาการ

(2) ทักษะทางสังคม โดยมีความสามารถที่จะกระตุ้นและแนะนำบุคคลอื่นมีความเป็นเพื่อนและมีประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น มีความจับใจต่อสถานการณ์ทางสังคมกล้าเผชิญกับปัญหาและพินิจพิเคราะห์พัฒนาบุคคลที่อยู่ใต้บังคับบัญชามีความสามารถในการเป็นผู้นำที่จะทำให้บุคคลรวมกันเป็นทีม เพื่อเกิดความร่วมมือซึ่งกันและกันในการทำงาน

(4) คุณสมบัติทางกาย คือ เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการทำงานให้สำเร็จ และเป็นบุคคลที่พละกำลังที่อาจจะส่งผลให้ขาดงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างไม่เต็มที่

(5) เจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการปรับตัวเกี่ยวกับสถานภาพของงาน มีความต้องการ มีนิสัยใจคอดี มีเจตคติต่องานและเพื่อนร่วมงานในแง่ดี มีความซื่อสัตย์และเชื่อมั่นในตนเองและเป็นที่ไว้วางใจต่อเพื่อนร่วมงาน โดยเป็นบุคคลที่ไม่มีปัญหาสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้กำหนดพฤติกรรมของผู้บริหารไว้ดังนี้

มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา (บุญทัน ดอกไธสง, 2529 : 92)

จากแนวคิดข้างต้นพอสรุปได้ว่า พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสำเร็จบรรลุผลตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาที่วางไว้

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นหนังสือวิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ พอที่จะรวบรวมองค์แห่งความรู้ทางวิชาการได้ดังต่อไปนี้ ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหาร การบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหาร ภาพรวมของการบริหารทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามีความเหมาะสมผู้เขียนจะได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมุมมองในการบริหารสถานศึกษายิ่งขึ้นต่อไปส่วนคำว่า “การบริหารสถานศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม

เป็นภารกิจของผู้บริหารเพื่อให้งานบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ทั้งยังข้อสังเกตว่า การบริหารโรงเรียนมุ่งหวังที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ (พนัส หันนาคินทร์, 2522 : 25) ซึ่งเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ที่บุคคลร่วมกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน ในการดำเนินงาน 5 ประการ คือ

(1) การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือบริหารงานวิชาการ

(2) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน

(3) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

(4) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ

(5) บริหารงานกิจการนักเรียน (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2540 : 128)

ความพยายามที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาอันได้แก่ โรงเรียน หลักสูตร ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ตำราเรียน และอาคารสถานที่ เป็นต้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหรือกล่าวอีก นัยหนึ่งก็คือ ความพยายามที่จะจัดหรือดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยมีผลผลิต คือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพ (กิตติมา ปรีดีติล, 2542 : 5)

จากการให้ความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง ความพยายามที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาอันได้แก่ โรงเรียน หลักสูตร ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ตำราเรียน และอาคารสถานที่ เป็นต้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยมีผลผลิต คือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

แนวคิดการบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) มีหลักการสำคัญและกรอบแนวคิด ดังนี้

(1) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา ให้สามารถตัดสินใจดำเนินการได้สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด

(2) หลักการใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลาง (School Center) สถานศึกษาจะเป็นหน่วยงานบริหารไม่ใช่ผู้ถูกบริหาร สถานศึกษาเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและ

พัฒนาศักยภาพของเด็ก สามารถกำหนด เป้าหมาย ทิศทางการวางแผนจัดการศึกษาของตนเอง ที่สอดคล้องกันทั้งในระดับส่วนกลาง เขตพื้นที่การศึกษา ท้องถิ่น และชุมชน

(2) หลักการมีส่วนร่วม (Collaboration Participation) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการบริหาร การตัดสินใจและการจัดการศึกษา ทำให้เกิดความตระหนักและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

(4) หลักการพึ่งตนเอง (Self Management) เน้นให้สถานศึกษามีระบบบริหารตนเอง มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบการดำเนินงานตามความพร้อมและสถานการณ์ของสถานศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็นเป้าหมายของสถานศึกษาตรงกัน สามารถบูรณาการสถานการณ์ของท้องถิ่นกับสถานศึกษา มาส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ด้วยความภาคภูมิใจ

(5) หลักการประสานงาน (Co-ordination) สามารถประสานงานกันได้ทุกระดับทั้งแนวดิ่งและแนวนอน เป็นกิจกรรมที่ต้องเน้นและเข้มแข็ง ทั้งสร้างความเข้าใจระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา และบุคคลภายนอก รวมทั้งการประสานงาน แสวงหาความร่วมมือความช่วยเหลือ ทั้งทรัพยากรและเทคนิควิธีการใหม่ๆ

(6) หลักความต่อเนื่องและหลากหลาย (Continuity and Diversity) การบริหารจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องใช้เวลารวมทั้งการใช้เทคนิคการบริหาร จะต้องมีความหลากหลายและสอดคล้องกัน มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน สามารถปรับใช้การบริหารเพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ได้

(7) หลักการพัฒนาตนเอง (Self-improvement) สถานศึกษาจะต้องพัฒนาไปสู่องค์กรการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดการพัฒนา ทั้งการพัฒนาองค์กร พัฒนาวิชาชีพพัฒนาบุคคลและพัฒนาทีมงาน โดยนำองค์ประกอบเหล่านี้มาวิเคราะห์สังเคราะห์ เป็นวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์สำหรับสถานศึกษานั้นๆ

(8) หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check Balance) ส่วนกลางและเขตพื้นที่การศึกษาจะกำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน และจะมีองค์กรตรวจสอบคุณภาพ ทั้งนี้จะเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2556: ออนไลน์)

ลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ 2 ด้าน คือ

(1) ด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร

(2) ด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน

(2) ด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำงานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยอาศัยบุคคลต่างเข้าด้วยกัน (ธงชัย สันติวงษ์, 2542 : 21 – 22)

การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีสาระมีวิธีเฉพาะของตน ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กรประเภทอื่นๆ วิธีการทำงานและพฤติกรรมในการปฏิบัติ งานทางด้านการศึกษาแบบแผนเป็นของตนเอง ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กร ตามระบบราชการ หรือการบริหารองค์กรการกุศลใดๆ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2527 : 2)

การบริหารสถานศึกษาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีสาระมีวิธีเฉพาะของตน ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กรประเภทอื่นๆ วิธีการทำงานและพฤติกรรมในการปฏิบัติ งานทางด้านการศึกษาแบบแผนเป็นของตนเอง ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กร ตามระบบราชการ หรือการบริหารองค์กรการกุศลใดๆ

หลักการบริหารสถานศึกษา

การกำหนดให้มีการกระจายอำนาจไปสู่ เขตพื้นที่ การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, 2545 : 19)

หลักของการบริหารสถานศึกษา ได้กำหนดหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของ โรเบิร์ต เอส ฟิสก์ (Robert S Fisk) ซึ่งได้สรุปไว้มี 5 ประการ ดังนี้

(1) การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษา หรืองานบริหารวิชาการ

(2) การบริหารงานเกี่ยวกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา

(2) การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา

(4) การบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ

(5) การบริหารงานกิจการนักเรียน (ศิริชัย ชินะตังกูร, 2548 : 21)

ถ้าจะพิจารณาว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษามีกี่แบบ ดูได้จาก การตัดสินใจในการบริหารงานในสถานศึกษา ตามแบบการกระจายอำนาจในการบริหาร พบว่ามี 4 รูปแบบ ตามหลักดังที่ เมอร์ฟีและเบ็ค (Murphy and Beck) ได้รวบรวมไว้ ดังนี้

(1) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยผู้บริหารมีบทบาทหลัก (Administrative Control) การบริหารอาจจะมีการปรึกษาหารือกับคณะครู หรือผู้ปกครอง แต่ท้ายสุดผู้ตัดสินใจคือผู้บริหารบางแห่งก็มีคณะกรรมการสถานศึกษา บางแห่งก็อาจจะไม่มีก็ได้

(2) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยครูมีบทบาทหลัก (Professional Control) โดยผู้บริหารจะใช้วิธีนำเรื่องเข้าที่ประชุม ปรึกษาหารือกับคณะครูอาจารย์ และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจจะใช้วิธีขอเสียงแบบประชามติ หรือการลงคะแนน บางแห่งใช้วิธีให้สัดส่วนครูในการเป็นคณะกรรมการในสถานศึกษาครึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด

(2) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยชุมชนมีบทบาทเป็นหลัก (Community Control) คล้ายกับแบบมีครูเป็นหลัก ต่างกันที่เปลี่ยนจากครูมาร่วมประชุมปรึกษาหารือกับผู้ปกครองนักเรียนหรือบุคคลในชุมชนแทน

(4) การบริหารแบบฐานโรงเรียนแบบผสมผสาน (Hybrid Control) เกิดจากการผสมผสานรูปแบบการบริหารแบบต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจมีสองรูปแบบ หรือสามรูปแบบก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ตัดสินใจว่าจะเป็นผู้บริหาร หรือคณะครู หรือใช้ปรึกษาพิจารณา (สมาน อัครภูมิ, 2551 : 100-101)

จากเนื้อหาข้างต้นพอสรุปได้ว่า หลักการบริหารสถานศึกษา 5 ประการ ดังนี้ (1) การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษา หรืองานบริหารวิชาการ (2) การบริหารงานเกี่ยวกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา (2) การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา (4) การบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ (5) การบริหารงานกิจการนักเรียน

ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษา มุ่งให้เกิดความอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว ความสามารถ จัดหารายได้ผลประโยชน์ การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการศึกษา และความรับผิดชอบทางกฎหมาย จากการจัดการศึกษาแนวทางการบริหารของสถานศึกษาเพื่อรับการกระจายอำนาจโดยทั่วไปได้กำหนดเอาไว้ว่า มาตรา 29 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และ

การบริหารงานทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 นับว่าเป็นก้าวใหม่ทางการศึกษาของไทยที่กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาจากส่วนกลางไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดย กระจายอำนาจให้คณะกรรมการของ (1) เขตพื้นที่การศึกษา และ (2) สถานศึกษา การกระจายอำนาจให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยการกระจายอำนาจการบริหาร ใน 4 ด้าน คือ (1) วิชาการ (2) งบประมาณ (3) งานบุคคล (4) การบริหารงานทั่วไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) การบริหารวิชาการ เป็นการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การแนะแนวการศึกษาการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นๆ

(2) การบริหารงบประมาณ เป็นการจัดทำและเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี และการบริหารพัสดุและสินทรัพย์

(3) การบริหารงานบุคคล เป็นการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัย และการออกจากราชการ

(4) การบริหารทั่วไป เป็นการดำเนินงานธุรการงานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การส่งเสริม

และประสานงานการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา งานส่งเสริมกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับหน่วยงานอื่น การควบคุมในหน่วยงาน และงานบริการสาธารณะ (ธีระ รุญเจริญ, 2546 : 65-71)

สรุป

พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้นำเสนอเนื้อหาโดยละเอียดไปแล้วนั้นพอสรุปได้ดังนี้ พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคล ไม่เฉพาะแสดงปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล สังเกตเห็นไม่ได้โดยตรงเช่นคุณค่าที่เขายึดถือเป็นหลักในการประเมินสิ่งต่างๆ ทศนคติหรือเจตคติที่เขามีต่อสิ่งต่างๆ ความคิดเห็น ความเชื่อ รสนิยม และสภาพจิตใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะของบุคลิกภาพของบุคคลที่กำหนดพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมประกอบด้วย การเป็นผู้นำที่มีความคิดริเริ่ม เป็นนักปรับปรุง เป็นผู้ให้การยอมรับ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ เป็นนักประสานงาน เป็นนักพูดที่ดี เป็นผู้เข้าสังคมเก่ง เป็นนักเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้กำหนดพื้นฐานพฤติกรรม เป็นตัวอย่างกับผู้อื่น อันเป็นหลักสำคัญในการครองตน โดยต้องรู้จักตน รู้จักคน รู้จักงาน รู้จักองค์การ แล้วนำกระบวนการบริหารมาปฏิบัติให้สำเร็จ และพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสำเร็จบรรลุผลตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาที่วางไว้ โดยการบริหารสถานศึกษา หมายถึงความพยายามที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาอันได้แก่ โรงเรียน หลักสูตร ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ ตำราเรียน และอาคารสถานที่ เป็นต้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมีผลผลิต คือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพ และถือว่า การบริหารการศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีสาระมีวิธีเฉพาะของตน ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กรประเภทอื่นๆ วิธีการทำงานและพฤติกรรมในการปฏิบัติ งานทางด้านการศึกษาแบบแผนเป็นของตนเอง ไม่เหมือนกับการบริหารองค์กร ตามระบบราชการ หรือการบริหารองค์กรการกุศลใดๆ ซึ่งหลักการบริหารสถานศึกษา 5 ประการ ดังนี้ (1) การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษา หรืองานบริหารวิชาการ (2) การบริหารงานเกี่ยวกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา (3) การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา (4) การบริหารงาน

เกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ (5) การบริหารงานกิจการนักเรียน โดยมีขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาดังนี้ (1) การบริหารวิชาการ (2) การบริหารงบประมาณ (2) การบริหารงานบุคคล (4) การบริหารทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติมา ปรีดีติลล.(2542). *การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์.
- ชูดา จิตพิทักษ์. (2525). *พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.
- ธงชัย สันติวงษ์.(2525). *พฤติกรรมบุคคลในองค์การ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.
- _____. (2542). *องค์การและบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ธวัชชัย เปรมปรีดี.(2542). *ปัจจัยที่จำเป็นในการบริหารโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย.
- ธีระ รุญเจริญ.(2546). *การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด.
- นิพนธ์ กินาวงศ์.(2542). *หลักการบริหารการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก: ตรีภูมิตไทย.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์.(2540). *ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- บุญทัน ดอกไธสง.(2529). *พฤติกรรมสู่ความเป็นเลิศ*. กรุงเทพมหานคร: เอสแอนด์จีกราฟฟิค.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ.(2527). *“การศึกษาพฤติกรรมสุขภาพ”*. คณะสาธารณสุขศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปัญญา แก้วกียู.(2545). *การบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบการใช้โรงเรียนหรือเขตพื้นที่การศึกษา เป็นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

- พนัส หันนาคินทร์.(2522). *หลักการบริหารโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- พงษ์ บุญจิตราดุล.(2540). *ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 119. ตอนที่ 122 ก, 19 ธันวาคม 2545.
- เยาวภา เดชชะคุปต์.(2542). *การบริหารและการนิเทศการศึกษาระดับมัธยมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาระบบการพิมพ์.
- วิโรจน์ สารรัตน์.(2555). *การบริหาร : หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ.
- ศิริชัย ชินะตังกูร. (2548). *หลักและวิธีการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: เจริญรุ่งเรืองการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. *การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. [ออนไลน์].แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/wijai/sbm/htm> [2 กันยายน 2556].
- สมาน อัสวภูมิ.(2551). *การบริหารการศึกษาสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 5. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- อรุณ รักธรรม.(2524). *มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ป.สัมพันธ์พานิช.
- อุทัย บุญประเสริฐ.(2527). *การวางแผนการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Good.(1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw – hill Book Company.